

Allmaailma ja pealmaailma dilemma.

Ameerika Ühendriikide presidendi Eesti visiidi eelõhtul Hans H. Luige lähedaste elukohtades toime pandud süütepudeliaktsioon püstitas küsimuse, kas oleme tagasi libisemas aega, mil katuseraha maksmine mingitele dressinimestele oli reegel ja kus tänavapillti ilmestasid kõnniteele pargitud BMW-d, milles nahkjopedes kuldketiga tüübid ümbritsevat oma tühjade pilkudega seirasid. Või on ülbel väljakutsel hoopis laiem, välispoliitiline dimensioon. Asjatundjatele pole mingi uudis, et meie armas naaberriik on oma asja maailmas ajanud ka organiseeritud kuritegevuse toel.

Teise Maailmasõja ajal sõlmis USA valitsus kokkuleppe Cosa Nostra harudega USA-s, mille eesmärgiks oli võitlus natsismiga. Itaalia maffia pidi oma sidemete kaudu kodumaaga tagama ameeriklaste sõjalise edu Sitsiilias ja Itaalias tervikuna. President Franklin D. Roosevelt ei näinud enam tema heakskiidul toimunud tehingu tagajärgi. Küll aga tuli seda suppi helpida FBI-l, kellele oli kõikvõimalikel „perekonnapeadel“ ette näidata oma „isamaalise“ tegevuse tulemusena saadud riiklikke indulgentse. Loomulikult ei olnud need paberil vaid põhinesid aumeeste kokkuleppel.

Meil tasub meenutada kurikuulsat jäägrikompaniid, mille juht Asso Kommer tulistas Tallinnas Pärnu maanteel päise päeva ajal politseikomissar Koit Pikarot. Siis räägiti palju eesti riigi nõrkusest ja ideoloogilis-poliitilistest vastuoludest riigiametnike vahel. Vähe on aga uuritud seda, et nagu toonane tänavalahing, olid paljud teisedki politseioperatsioonid ja jäägrite tegevus olemuselt lihtsalt erinevate grupeeringute omavahelised mõõduvõtmised. Mäo ristis seisab mälestusmärk teenistuskohustuste täitmisel hukkunud politseinikele. Aga kolleegide pihta avas seal tule samuti politseitaustaga gängster.

Mart Laari esimese valitsuse ajal askeldas siseministeriumis ja selle ümber kõikvõimalikke naljakaid tegelasi. Platsi puhastamise käigus kõrvaldati ametist miltmed „endised“ ja nende asemel võtsid istet kas inimesed, kellel puudus vähimgi arusaam allmaailma jõujoontest ja selle sidemetest poliitilise eluga või siis küünikud, kes varjamatult ajasid oma äriasju. Tiit Vähi valitsuse esimene siseminister Edgar Savisaar tõi osade lollpeade asemele ametisse küll asjatundjaid, aga põhiküsimus – kas riik tohib oma eesmärkide saavutamiseks ja ülesannete täitmisel teha koostööd kuritegelike organisatsioonidega, jäi õhku.

Või ei jäänud? Üheksakümnendate keskel löödi õhk vene bandiitlikest jõukudest suhteliselt puhtaks. Osa neist kolis Tshehhi pealinna Prahasse. Oma edevusega silma paistnud gängster Gorbatshev, kes ei püüdnudki varjata oma head läbisaamist tegelastega, kes suhtlesid Eesti riigiga ministrite tasemel, lasi jalga Poolasse, kus ta ka oma lõpu leidis. Tõsiseid kaotusi kandis ka ainus korralikult organiseerunud eestikeelne kuritegelik rühmitus, mida ajakirjandus ka linnuvabriku grupeeringuks nimetas.

Folkloor, meedia ja teatud osa eesti riigivõimust polnud linnuvabriku „kanapoegade“ heroiseerimisega kitsi. Vene bandiitidest lahtisaamine oli eesti ühiskonnale nii sümbolse kui ka julgeolekulise tähtsusega asi. Appi võeti ka hiina vanasõna: „Pole tähtis, mis värvi on kass, peaasi, et ta hiiri püüab.“ Kümne aasta perspektiiv tundus siis sedavõrd kauge, et jäi peaaegu tähelepanuta.

Ent „kanapojad“ ja nende ümber tiirlejad polnud mingid Robin Hoodi mehed. Vene gängsterite Harku karjääri uputamise kõrval peksti Lõuna-Eestis kaigastega eesti maamehi ja vägistati tüdrukuid. Kuna kuritegeliku turu hõlmamine läks nagu USA-ski peale ilmasõda „võitjatel“ suhteliselt libedalt, jäid vägivaldteod ka harvemaks. Keskenduti röövimistele välismaal, narkokaubandusele ja lõbumajandusele. Sellest saadav rahamass on aga juba selline, mis lihtsalt peab saama legaalse väljundi. Kui USA-s sai selleks kõigepealt legaalne hasartmänguäri Nevadas, siis Eestis on sellest kasumlikumaid sektoreid. Eelkõige on selleks kinnisvaraarendus.

Suures mahus kuritegeliku raha pööritamine legaalses majanduses ei ole keeruline kui võimu juures on piisavalt neid, kes selle kasvust oma osa saavad. Hispaanias paisub praegu skandaal Päikeserannikul, kus trellide taga on juba kõrgeid munitsipaalametnikke, sealhulgas ka eestlaste lemmiklinna Marbella linnapea. Ka seal hakkas lõngakera hargnema peale seda kui oli toime pandud puhastus politsei juhtkonnas. „Ootamatult“ selgus uue politseijuhtkonna puhul, et kriminaaluurimine ei olnudki nii alafinantseeritud ja alamehitatud nagu seni püüti ühiskonnale näidata. Samasugused protsessid toimusid peale RICO seaduste jõustamist USA-s ja nii läheb see ka Eestis. Varem või hiljem.

Ilma suurema kärata on Eestis jõustatud 2004.a. uus kriminaalmenetluse seadustik. 2003.a. reformiti täielikult prokuratuur. Täna võime me väita, et meie prokurörid ei jää millegipoolest alla USA, Hollandi või Soome ametivendadele. Ent prokurörid sõltuvad tõenditest, mida hangib politsei, eelkõige salapolitsei. Meil on kaks politseiorganisatsiooni, mis peavad hea seisma selle eest, et organiseeritud kuritegevust ei oleks. Need on kaitsepolitsei ja keskkriminaalpolitsei. Neid omakorda peavad toetama prefektuurid, maksu- ja tolliamet, finantsinspeksioon, vanglasüsteem ja ka välisluure.

Tegelikult oleksin ma õnnelik kui minu oponentid suudaksid tõestada, et ma eksin kui väidan, et kõige nõrgem lüli selles ahelas on pikka aega olnud keskkriminaalpolitsei. Seda organisatsiooni on oma „katusena“ ja infoallikana kasutanud aastaid nii kuritegelikud grupeeringud, seaduskuulekad suurfirmad ja teatud poliitikud. Organisatsiooni sisulise võimekuse (loe: võimetuse) tase on tagatud segase asjaajamise, ülepaisutatud koosseisu ja ebaloogiliselt madalate palkadega. Samas pole organisatsioon olnud kitsi skandaalide vallandamise poolest. Kas mäletame veel, kuidas enne eelmisi Riigikogu valimisi talutati Tallinna abilinnapead Vladimir Panovi nagu laadakarü käeraudades telekaamerate ees ringi. Kohtuotsust asjas pole tänaseni. Just keskkriminaalpolitsei taustaga mehed ja nende informatsioon on aastaid hoolitsenud selle eest, et politseipeadirektor oleks „ohutu“. Need, kes on tahtnud radikaalselt olukorda muuta, on pidanud peale hästikorraldatud meediakampaaniat lahkuma. Tõele au andes, üks mitmed on oma edevusega sellele ka ise kaasa aidanud.

Nii nagu ei saa korrupsiooni vastu võidelda avalikkuses pidevalt trummi lüües ja mõõdikuid kehtestades, ei saa ka salapolitseid ehitada ajalehes või telekaamerate valguses. Olgu siis vaid mainitud, et keskkriminaalpolitseis on toimunud viimase aasta jooksul põhjalik kaadriuendus. Rohkem on avalikkusse jõudnud vanglates toimuv, mis samuti on osa suurest pildist.

Täna saame me igasugu pisisulidega juba päris hästi hakkama. Järg on organiseeritud kuritegevuse käes. Aga selle järje kättejõudmiseks peaksid ametist, sealhulgas poliitilistest, lahkuma ka need, kes omal initsiatiivil või kellegi surve all on andnud teatud tüüpidele aumehe sõna, et neid keegi nende ebaseaduslikus äris ei sega. Ka siis kui lendavad süütepudelid.

Mulle meeldivad ettevõtjad, kes avalikult ütlevad, et nende „katus“ on Eesti Vabariik. Neil on õigus seda nõuda kui nad maksavad sellele vabariigile ausalt makse. Ja Eesti Vabariik peab olema tervik, mitte koosnema mingitest poliitilistest riigikestest, kellele ausa äri ajamiseks tuleb aeg ajalt poollegaalset andamit käia maksmas. Sest muidu võib juhtuda, et mingi suurem kana tuleb ja kehtestab äriajamiseks mingid muud reeglid kui need, mis seaduses kirjas on. Ja politseis kaovad lihtsalt paberid ära.

Õppigem teiste riikide kogemustest ja vigadest. Ainult totalitaarsed riigid võivad endale lubada koostööd riigivõimu ja kurjategijate vahel. Kõik demokraatiad, kus seda on proovitud, on ebaõnnestunud. Sest varem või hiljem väljuvad pätid kontrolli alt ja hakkavad santazheerima oma peremehi.

Rein Lang
justiitsminister